ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ЕКСТРАОРДИНАРНИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ ТА СПОСОБИ ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

ЗЛЕПКО Назар Іванович - аспірант, кафедра господарського права, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
https://orcid.org/0009-0007-2160-7724
УДК 336.71:340.13:34(477)
DOI: https://doi.org/10.32782/LAW.UA.2024.3.5

У статті здійснено комплексний аналіз закордонного досвіду функціонування банківських систем в умовах дії екстраординарних правових режимів. Розглянуто такі виклики, як економічні кризи, пандемії, військові конфлікти, природні катастрофи, а також інші форс-мажорні обставини, що негативно впливають на стабільність фінансових установ і банківського сектору в цілому. Предметом дослідження є оцінка правових і економічних механізмів, що сприяють життєздатності банківських систем у періоди кризових ситуацій та забезпечують їх швидке відновлення після таких явищ. Мета роботи полягає у визначенні основних закономірностей і особливостей функціонування банків у цих умовах, з особливим акцентом на можливість адаптації зарубіжного досвіду до реалій української економіки. Для досягнення мети дослідження було використано порівняльний метод аналізу, а також системний підхід, що дозволив врахувати різні правові режими, чинні у міжнародному банківському регулюванні під час надзвичайних ситуацій. Наукова новизна роботи полягає в тому, що вона пропонує практичні рекомендації щодо адаптації кращих світових практик правового регулювання до української правової системи для покращення ефективності національної банківської системи під час екстремальних ситуацій. Основні результати дослідження показують, що імплементація міжнародних правових стандартів, таких як директиви Європейського Союзу та рекомендації міжнародних фінансових організацій, сприятиме зміцненню фінансового сектора України у кризові періоди. Практичне значення статті полягає в можливості використання висновків для розробки нових законодавчих ініціатив, спрямованих на підвищення стійкості української банківської системи до екстремальних правових і економічних викликів. Висновки підтверджують, що для забезпечення належної роботи фінансових установ в умовах криз особливо важливо використовувати міжнародний досвід, який охоплює як правові, так і економічні аспекти. Це дозволить зміцнити фінансову систему України, захистити інтереси вкладників і забезпечити ефективну роботу банків навіть у найскладніших умовах.

Ключові слова: екстраординарний правовий режим, господарсько-правові засоби регулювання банківської діяльності, спеціальні правові режими господарювання, екстраординарні періоди функціонування економічного життя.

Вступ

У сучасних умовах глобалізації банківської сфери значення міжнародного права невпинно зростає. Це пов'язано з тим, що фінансові системи країн стають дедалі більш інтегрованими, а глобальні процеси вимагають єдиних підходів до регулювання банківської діяльності. Міжнародні угоди, конвенції та стандарти, укладені між державами або міжнародними організаціями, відіграють ключову роль у цьому процесі, безпосередньо впливаючи на регулювання банківського сектора.

Оскільки банківська сфера має міжнародні зв'язки та значний глобальний вплив, для ефективного функціонування необхідно враховувати міжнародні стандарти й угоди. Це забезпечує не лише відповідність діяльності міжнародним нормам, але й сприяє координації спільних дій країн у сфері фінансів. Такі стандарти встановлюють єдині вимоги до учасників фінансових ринків, що підвищує прозорість і передбачуваність банківської діяльності на міжнародному рівні.

Міжнародне право, у свою чергу, визначає загальні принципи й стандарти, яких слід дотримуватися при регулюванні банківської діяльності на національному рівні. Це можуть бути різні нормативи, зокрема у сфері банківського нагляду, забезпечення фінансової стабільності, боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму, а також захисту прав споживачів фінансових послуг.

Впровадження міжнародних стандартів на національному рівні сприяє зближенню банківських систем різних країн, що, своєю чергою, зменшує ризики та створює сприятливі умови для міжнародного співробітництва у банківській сфері. Така співпраця є критично важливою для забезпечення стабільності й надійності світової фінансової системи, що підтверджується практикою останніх десятиліть.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідження міжнародно-правових стандартів банківської діяльності проводив Савчук С. С., який зазначив, що міжнародне регулювання банківської діяльності здійснюється через застосування правових норм міжнародного публічного права, норм «м'якого» права та технічних норм, які не мають юридичного характеру. Ці стандарти мають значний вплив на функціонування банківських систем, і більшість із них розроблено в межах міжнародних утворень, що не мають статусу класичних міжнародних організацій. Саме тому ці стандарти здебільшого є нормами «м'якого» права. Діяльність таких міжнародних структур є прикладом використання державами більш гнучких інституційних механізмів співробітництва, що сприяє адаптації банківських систем до міжнародних вимог [1, с. 6-10].

Основні тенденції розвитку міжнародних банків на території країн Центральної та Східної Європи ґрунтовно дослідили В. М. Кочетков та Ж. С. Кугуєнко [2]. У своїй роботі вони проаналізували аспекти реформування банківського сектору цих країн, а також досвід подолання кризових явищ іноземними банківськими групами. Важливою складовою їх дослідження є аналіз ефективності моделей виходу з фінансових криз, що мали місце в країнах Центральної та Східної Європи, що дозволяє краще зрозуміти динаміку банківських реформ [3].

Король М. М. та Носа А. М. зосередили свої зусилля на вивченні діяльності транснаціональних банків в умовах глобалізації та транснаціоналізації світової економіки. Їх дослідження показує, як зміни в глобальній економічній системі впливають на функціонування банківських установ і сприяють транснаціоналізації банківського капіталу [4].

Стратегії проникнення іноземних банків на український ринок та форми їх присутності були детально проаналізовані Буряченком А. Є. та Тихим О. Г. Їхня робота також охоплює еволюцію банківської системи України та трансформацію нормативного середовища, що є важливим аспектом для розуміння сучасних тенденцій розвитку банківського сектору в умовах зростаючої глобалізації [5].

Попри наявність численних досліджень, у правовій науці все ще бракує глибокого аналізу зарубіжного досвіду функціонування банківської системи в умовах екстраординарних правових режимів. Важливою проблемою є питання про те, яким чином цей досвід можна найбільш ефективно застосувати до сучасних українських реалій, що становить перспективний напрям подальших досліджень.

Мета статті – аналіз зарубіжного досвіду функціонування банківської системи в умовах екстраординарних правових режимів. Цей аналіз спрямований на вирішення таких завдань: підвищення ефективності реакції банків на кризи, вдосконалення на-

ціонального законодавства для гармонізації з міжнародними стандартами, уникнення помилок, яких припустилися інші держави в кризових ситуаціях, а також розробка довгострокових стратегій для зміцнення стабільності та підвищення довіри до української банківської системи.

Виклад основного матеріалу

Отримати умотивовані та переконливі результати з досліджуваного питання буде неможливим без підтвердженням їх фактичним матеріалом досліджень. Отже, першочергово проаналізуємо конкретні нормативні документи, які стосуються спеціальних правових режимів реалізації банківської діяльності в зарубіжних країнах.

Серед нормативних документів Європейського Союзу особливу увагу привертає директива Capital Requirements Directive IV/Capital Requirements Regulation, опублікована 27 червня 2013 року. Цей документ ґрунтується на досвіді, отриманому під час фінансової кризи, яка продемонструвала, що втрати у фінансовому секторі можуть бути надзвичайно великими, особливо коли спаду передує період надмірного кредитування. Фінансова криза виявила серйозні вразливі місця в системах регулювання та нагляду за банківською сферою як на європейському, так і на світовому рівнях. Банківські інституції увійшли в кризу з недостатніми обсягами капіталу як у кількісному, так і в якісному відношенні. Як наслідок, для збереження фінансової стабільності уряди багатьох країн були змушені надавати безпрецедентну підтримку банківському сектору.

Важливою особливістю Директиви є те, що в ній проаналізовані причини фінансової кризи та є розуміння місця банківського сектору в цьому процесі. Наголошено, що криза виявила абсолютну необхідність посилення співпраці монетарних, фіскальних і наглядових органів у всьому світі. Транскордонні події спостерігалися надто пізно, а транскордонні впливи було дуже важко проаналізувати. Також деякі інституції у фінансовій системі виявилися стійкими та готовими поглинати величезні ринкові потрясіння. Інші установи, навіть із подібним рівнем капіталу, були неспроможні захистити себе. Ключові відмінності між ними були виявлені в якості та рівні капітальної бази, наявності капітальної бази, управлінні ліквідністю та ефективності їх внутрішнього та корпоративного управління. Ці уроки виправдали внесення змін до Базельської угоди та, відповідно, заміну CRD новою нормативною базою, включаючи Регламент (II) (CRR) та Директиву (III) (CRD IV). До того ж, транскордонні банкрутства міжнародних фінансових груп виявилися нездоланним викликом для національно-підзвітних органів влади і як наслідок, банки потребували втручання держави, щоб утриматися на плаву.

Директива вказує що недоліком того, що банкам може надаватися допомога для їх порятунку, навіть у транскордонному контексті, є те, що вона (допомога) змінила б баланс сил між державними органами та банками, оскільки перші мали б більше інструментів у своєму розпорядженні, ніж просто доступ до державних коштів і можливість виручки, а останні не змогли б бути ні вигодонабувачами в іміджевому плані, ні усуспільнити втрати. Це впливає на схильність банків до ризику і обґрунтовує законодавчу пропозицію Комісії щодо відновлення та врегулювання банків, ухвалену 6 червня 2012 року (IP/12/570) [6].

Необхідно також згадати про низку заходів, спрямованих на гармонізацію та вдосконалення інструментів боротьби з банківськими кризами, що були ухвалені ЄС під загальною назвою Bank Recovery and Resolution Directive після світової фінансової кризи 2007–2009 років. Основна позиція цих заходів полягає в тому, що ліквідація банку здійснюється тоді, коли органи влади визначають, що санація, на відміну від звичайного провадження у справі про банкрутство, краще захистить фінансову стабільність, інтереси вкладників і мінімізує використання державних коштів (так звана оцінка суспільних інтересів). Директива про відновлення та санацію банків (BRRD) була прийнята навесні 2014 року, щоб надати владі комплексні та ефективні повноваження для боротьби з банкрутствами на національному рівні та повноваження щодо боротьби з транскордонними банкрутствами.

Документ вимагає від банків підготувати плани відновлення для подолання фінансової кризи. Вона також надає національним органам влади повноваження забезпечувати впорядковане розв'язання проблем неплатоспроможних банків з мінімальними витратами для платників податків. Директива містить правила щодо створення національного фонду врегулювання, який має бути створений кожною країною ЄС. Усі фінансові установи повинні робити внески в ці фонди. Внески розраховуються на основі розміру установи та профілю ризику.

7 червня 2019 року було прийнято Директиву II про відновлення та врегулювання банків (BRRD II). Вона включає заходи, які ще більше зміцнюють європейську систему врегулювання та дозволяють відповідним органам урегулювати проблемні питання банків таким чином, щоб захистити фінансову стабільність і державні кошти [7].

Що стосується досвіду Сполучених Штатів Америки, то, в першу чергу, звертає на себе увагу Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act [8]. Його положення обмежували банки в торгівлі власними коштами («правило Волкера»), посилювали моніторинг системного ризику, збільшували регулювання фінансових продуктів і запроваджували ініціативи щодо захисту прав споживачів. Це включало заходи для банків щодо обмеження загального ризику, який вони можуть взяти на себе, забезпечення їх упорядкованого поділу в разі банкрутства та розширення федерального контролю за їхніми операціями. Для покращення координації між фінансовими регуляторами, із п'ятнадцяти членів під головуванням секретаря казначейства була створена Рада з нагляду за фінансовою стабільністю (FSOC). FSOC могла визначати фінансові компанії, в тому числі небанківські, для суворішого нагляду з боку Федеральної резервної системи. Згідно з Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act встановлювалися ліміти на банківський борг, вимагаючи від банків зберігати більше зарезервованих грошей та обмежуючи обсяг боргу, який вони можуть використовувати для інвестицій. Раніше Комісія з цінних паперів (SEC) обмежувала кредитне плече співвідношенням боргу до власного капіталу 12-1, тобто показником того, скільки позичених грошей компанія має порівняно з її активами; у 2004 році вона скасувала вимогу для банків з активами понад 5 мільярдів доларів. Описуваний закон вимагав від Федеральної резервної системи запровадити коефіцієнт левериджу 15-1 і проводити щорічні «стрес-тести» для великих банків. Також у відповідь на очевидну потребу в єдиному агентстві для боротьби з широко поширеним іпотечним шахрайством та іншими зловживаннями у фінансовій галузі було створено Бюро захисту прав споживачів (CFPB), що є частиною Федерального резерву. Проте деякі важливі положення закону, такі як обмеження заохочувальної винагороди для керівників банків, досі не реалізовані. Крім того опоненти закону стверджують, що він обтяжує невеликі банки, але істотно не зменшує ризик. Після краху Silicon Valley Bank (SVB) у березні 2023 року, найбільшого банкрутства банку з 2008 року, дебати щодо цього закону знову розгорілися [9].

Цікавим прикладом режимного документу для подолання фінансової кризи 2008 року є запровадження Міністерством фінансів кількох програм у рамках Troubled Asset Relief Program (TARP), тобто програм допомоги проблемним активам, щоб допомогти стабілізувати фінансову систему США, відновити економічне зростання та запобігти викупу майна, якого можна уникнути. Хоча в жовтні 2008 року Конгрес спочатку санкціонував 700 мільярдів доларів США для TARP, ці повноваження були зменшені до 475 мільярдів доларів. Відповідно до The Emergency Economic Stabilization Act of 2008 (Закон про надзвичайну економічну стабілізацію 2008 року) для впровадження TARP було створено The Office of Fiscal Service (OFS) в Управлінні внутрішніх фінансів Міністерства фінансів. OFS не передбачався як постійна організація. Повноваження щодо прийняття нових зобов'язань через TARP закінчилися 3 жовтня 2010 року, після чого Міністерство фінансів переключило свою увагу на планове згортання TARP. Станом на 30 вересня 2023 року всі програми TARP закрито, і проблемних активів у OFS не залишилося [10].

Аналізуючи певні аспекти спеціальних правових режимів реалізації банківської діяльності в США, не можна випускати з поля зору і вдалі приклади з минулого, одним з яких є створення в 1933 році FDIC (Federal Deposit Insurance Corporation). З моменту свого створення FDIC був важливою частиною американської фінансової системи. У 1920-х і на початку 1930-х років зростання банківських банкрутств спричинило національну кризу, знищивши заощадження багатьох американців. Як стверджується на офіційному сайті установи, з того часу, як у 1934 році було розпочато страхування FDIC, жоден вкладник не втратив жодного пенні застрахованих коштів через банкрутство банку [11].

Якщо розглянути досвід Азії, варто звернути увагу на антикризове банківське законодавство Індії та Китаю. Недостатній рівень капіталізації, що призвів до краху значної кількості індійських фінансових установ, а також недосконале та застаріле законодавство (зокрема, правила Indian Companies Law of 1913, які виявилися недостатніми для контролю за банківською індустрією Індії), стали причинами ухвалення Закону про банківське регулювання 1949 року (The Banking Regulation Act of 1949) [12]. Цей закон є частиною центрального законодавства, яке регулює діяльність усіх банківських установ по всій Індії. Закон, із внесеними на сьогодні змінами, є ґрунтовним нормативним актом, спрямованим на розвиток фінансового підприємництва країни.

Згідно з положеннями Закону, банкам необхідно підтримувати в Резервному банку Індії готівкові резерви, еквівалентні 5% своїх зобов'язань до запитання та 2% строкових зобов'язань. Закон запровадив правила, що спрямовані на забезпечення стійкого та збалансованого розвитку банківської галузі Індії. Зокрема, він заборонив банкам самовільно відкривати додаткові офіси або змінювати їх місцезнаходження без відповідних погоджень, встановив мінімальні вимоги до капіталу банків, надав Резервному банку повноваження щодо регулювання, ліцензування та управління фінансовими установами для забезпечення їх безперебійної роботи. Також було запроваджено кілька положень, що обмежують іноземні банки в інвестуванні коштів індійських вкладників за межами країни [13].

Базовим нормативним документом, який регулює діяльність банків у Китаї є Law of the People's Republic of China on Commercial Banks. Цей закон набирав чинності 1 липня 1995 року, зміни до нього внесені 27 грудня 2003 року. Його ухвалено з метою захисту законних прав та інтересів комерційних банків, вкладників та інших клієнтів, стандартизації поведінки комерційних банків, підвищення якості кредитних активів, посилення нагляду та контролю, забезпечення стабільного і надійного функціонування комерційних банків, підтримання фінансового порядку і сприяння розвитку соціалістичної ринкової економіки.

Серед іншого цим законом встановлено, що комерційні банки можуть займатися розрахунками та продажем іноземної валюти тільки після схвалення Народного банку Китаю. Діяльність комерційних банків регулюється принципами безпеки, ліквідності та ефективності. Комерційні банки повинні приймати власні рішення щодо своїх бізнес-операцій, нести відповідальність за власні ризики, нести виключну відповідальність за свої прибутки та збитки та здійснювати самообмеження. Комерційні банки повинні, відповідно до закону, здійснювати господарські операції без втручання будь-якого підрозділу чи особи та самостійно несуть цивільну відповідальність усім своїм майном юридичної особи. У кредитних операціях комерційні банки суворо перевіряють кредитоспроможність позичальника та впроваджують систему гарантій, щоб забезпечити повернення позики вчасно. Комерційні банки мають бути захищені законом, коли вони стягують з позичальників основну суму позик, що настала, та проценти за ними відповідно до положень законодавства. Окремі норми закону присвячені питанням шахрайства з фінансовими ресурсами (як зовнішнього так і внутрішнього). Стаття 82 Закону вказує, що якщо позичальник використовує шахрайські засоби для отримання позики і вчинено злочин, він притягується за законом до кримінальної відповідальнос-

ті, а в статті 89 зазначено, що якщо комерційні банки порушують положення цього Закону, банківський регулюючий орган при Державній раді може, виходячи з суті кожного випадку, дискваліфікувати з посади на певний період часу або навіть до кінця життя, директорів або старших адміністраторів. Також може бути застосована така міра відповідальності, як заборона працювати в банківській галузі до кінця життя [14].

Можливо деякі норми цього закону здаються надто суворими чи жорсткими навіть в періоди спеціальних правових режимів, але в даному випадку не слід забувати про ту соціальну, політичну, правову і економічну систему координат, в якій перебуває китайське суспільство. Незважаючи на суттєві відмінності та сумніви щодо того, що певні елементи китайського регулювання можуть бути застосовані в Україні, на нашу думку, позитивним було б перейняти досвід щодо відповідальності як недобросовісних позичальників, так і працівників банків, особливо під час дії екстраординарних правових режимів.

Особливої уваги заслуговує роль Народного банку Китаю (The People's Bank of China) в антикризовому управлінні. Цей банк був заснований 1 грудня 1948 року, а у вересні 1983 року йому були надані функції центрального банку. З розвитком соціалістичної ринкової економіки Народний банк Китаю відіграє ключову роль у макроекономічному управлінні країною та виконує низку важливих функцій. Зокрема, до його повноважень належать: формування та реалізація монетарної політики; випуск і управління обігом юаня; регулювання фінансових ринків, таких як ринок міжбанківського кредитування, ринок міжбанківських облігацій, ринок іноземної валюти та ринок золота. Банк також здійснює запобігання та пом'якшення системних фінансових ризиків з метою забезпечення фінансової стабільності. Крім того, Народний банк Китаю надає рекомендації щодо боротьби з відмиванням грошей у фінансовому секторі та контролює підозрілі фінансові операції, пов'язані з відмиванням коштів. Важливу роль також відіграє проведення економічного аналізу та прогнозування [15].

Доцільно також звернути увагу на досвід країн Латинської Америки, враховуючи їхній динамічний розвиток і високі темпи економічного зростання. Ці країни виявилися стійкими до світової фінансово-економічної кризи 2008–2009 років. Станом на 2013 рік, валовий внутрішній продукт країн регіону зріс у 2,7 рази, товарний експорт збільшився втричі, валютні резерви зросли в 5,3 рази, а обсяг прямих інвестицій – у 4,5 рази. Визнанням досягнень цих країн стало підписання у березні 2013 року меморандуму між главою Всесвітнього банку та керівництвом Бразилії щодо реалізації бразильської ініціативи «Знання та інновація для зниження бідності» на глобальному рівні. Ця ініціатива передбачає створення відкритого для всього світу банку даних, який містить напрацьований в Бразилії досвід публічної політики та успішні соціальні технології зі зниження бідності [16, с. 9].

Важливо також зазначити особливості регіону Латинської Америки в контексті екстраординарних правових режимів, які відрізняються від класичних уявлень. Цей континент характеризується тісним переплетенням традиційних і нетрадиційних загроз. З одного боку, регіон має значний потенціал для вирішення викликів, пов'язаних із забезпеченням глобальної продовольчої, енергетичної та економічної безпеки. З іншого боку, Латинська Америка містить великий конфліктний потенціал, що негативно впливає на глобальну безпеку та сприяє зростанню таких загроз, як наркоторгівля, тероризм і організована злочинність. У цьому контексті щодо Латинської Америки часто використовується термін «криза суспільної безпеки», пов'язаний із розширенням масштабів так званих «нетрадиційних загроз» [16, с. 40].

Серед актів законодавства, що заслуговують на увагу, вирізняється «Закон про фінансову відповідальність» (Lei de Responsabilidade Fiscal), який регулює правовідносини, пов'язані з фінансовою стабільністю в Бразилії, та передбачає спеціальні режими для управління банківськими кризами. Прийнятий у 2000 році, цей закон включає орієнтири та вказівки щодо бюджетної та фінансової політики на трьох

рівнях уряду. Він містить положення щодо державного боргу, гарантій позик, бюджетного дефіциту та звільнення від податків, а також обмежує державні витрати, зокрема на оплату праці державних службовців. Крім того, закон вимагає, щоб уряди періодично публікували документи, пов'язані з бухгалтерським обліком та фінансовим плануванням, забезпечуючи тим самим прозорість публічних фінансів. Закон також передбачає суворі покарання за його невиконання.

Цей нормативний акт надає Федеральній рахунковій палаті (TCU) та місцевим рахунковим судам значні повноваження, що дозволяють їм здійснювати контроль за фіскальним управлінням. TCU має можливість попереджати уряд про дії, які можуть загрожувати досягненню очікуваних результатів офіційних програм або не відповідати вимогам управління бюджетом [17].

Центральний банк Бразилії (Banco Central do Brasil, BCB) у своїй діяльності стикається з численними ризиками, зумовленими як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками, матеріалізація яких може вплинути на результативність державних послуг і довіру громадськості до установи. У зв'язку з цим BCB впроваджує комплексне управління ризиками, яке враховує різні їхні аспекти, зокрема фінансовий, операційний, стратегічний, репутаційний, соціально-екологічний та юридичний ризики. Інтегрований підхід до управління ризиками дозволяє виділити критичні ризики, для яких визначаються, оцінюються та вдосконалюються відповідні механізми контролю [18].

Яскравим прикладом криз та екстраординарних економічних і соціально-політичних періодів у Латинській Америці виступає Венесуела, яка є однією з країн що має найбільші запаси та видобуток нафти у світі. Аналіз банківського антикризового законодавства Венесуели не дасть розуміння повної картини кризових явищ в цій країні та методів боротьби з ними, оскільки вони мають більш системний, навіть глобальний характер, тому, у цьому випадку варто зупинитися на загальній, економічній складовій.

З приходом до влади Уго Чавеса (1999 р.) був прийнятий закон, що передбачає посилення ролі держави і збільшення оподаткування в нафтовій сфері. У 2013 році, після смерті Уго Чавеса, новим президентом став Ніколас Мадуро, який продовжив його політику. Стан економіки залишався стабільним, але тримався, переважно, лише на високих світових цінах на нафту. Ситуація, яка склалася на світових ринках нафти за період 2014–2016 років вплинула на внутрішнє становище у Венесуелі, загостренням економіко-політичної кризи, яка розпочалася з студентських акцій протесту та переросла в масові акції протесту по всій країні. Після нормалізації цін на світових ринках нафти, після отриманих кредитів від РФ та КНР, період економічної кризи в Венесуелі продовжується під впливом внутрішніх факторів, зокрема, соціальних та політичних проблем, що, у свою чергу, вплинули на національну валюту – болівар. У Венесуелі купування валюти приватними особами заборонена, тому поряд з офіційним курсом існує курс чорного ринку, який суттєво відрізняється від офіційного. Гіперінфляцію, яка стала найпотужнішою в XXI сторіччі, керівництво Венесуели намагається подолати за допомогою нового тренду в сфері фінансів – криптовалюти. Також до позитивних сторін потрібно віднести те, що Венесуела намагається пройти період політико-економічної кризи без залучення кредитів міжнародних фінансових структур, зокрема, МВФ та Групи Світового банку, не втягуючи країну в довгострокову заборгованість перед зовнішніми кредиторами. До негативних сторін у цій ситуації можна віднести те, що Венесуела закріплює статус сировинної економіки, не намагаючись диверсифікувати експортні доходи [19].

Незважаючи на схильність Венесуели до частих криз і революційних настроїв, які постійно змінюють одна одну, позитивним прикладом, гідним наслідування, можна вважати національний економічний вектор, що базується на раціональному підході до управління зовнішнім боргом держави.

Яскравим прикладом зовнішніх факторів, які впливають на формування правового регулювання одного з інститутів банківського права – банківського нагляду – може служити нормотворча діяльність Комітету

з банківського нагляду («Базельський комітет»). Принципи банківського нагляду, сформульовані Базельським комітетом, стали концептуальним фактором правового регулювання банківського нагляду в Україні [20].

На основі аналізу дослідницьких даних щодо правових режимів банківської діяльності за законодавством зарубіжних країн, можна визначити їх як окремо виділений правовий порядок. Цей порядок, врегульований нормативно-правовими актами відповідних іноземних держав, забезпечує функціонування банківських установ в екстраординарних умовах суспільно-політичного, економічного та соціального життя. До таких умов належать надзвичайні ситуації, воєнний або надзвичайний стан, економічні кризи, епідемії, природні катастрофи або інші виняткові обставини. Основною метою цих режимів є гарантування стабільної діяльності банківської системи, забезпечення ефективного функціонування фінансових ринків, захист інтересів клієнтів і збереження економічної стабільності країни.

У запропонованому визначенні ми використовуємо іменник «існування» для позначення процесу реалізації спеціальних правових режимів, а не термін «розвиток», який зазвичай поєднується з прикметником «економічний». Це обґрунтовано природою спеціальних режимів і їхньою основною метою — поверненням до звичайного правового режиму. Природа і суть таких спеціальних режимів полягає в забезпеченні існування (актуальним тут є вираз «мати засоби для існування»), а розвиток — це вже наступний етап після переходу від спеціального до звичайного режиму.

Висновки

Наведений вище матеріал дозволяє зробити певні узагальнення щодо спеціальних правових режимів регулювання банківської діяльності в законодавстві окремих зарубіжних країн та важливості зарубіжного досвіду для України в умовах екстраординарних правових режимів.

У країнах Європейського Союзу спеціальні заходи, які застосовуються в умовах надзвичайного стану для підтримки банківської та фінансової систем, врегульовані Директивами ЄС. Відмінною рисою цих директив є їх комплексний аналіз причин фінансових криз та їх впливу на банківську систему, а також висновки щодо якості банківського капіталу та ефективного корпоративного управління. Європейський центральний банк виступає ключовою установою, яка під час кризових ситуацій надає банкам ресурси для підвищення ліквідності. Цю функцію банк виконував і під час пандемії COVID-19, завдяки чому європейська банківська система була адаптована до нових викликів.

Сполучені Штати Америки накопичили значний історичний досвід у боротьбі з екстраординарними періодами суспільного життя протягом XX-XXI століть, і цей досвід залишається актуальним до сьогодні. Світові війни, Велика депресія та глобальна фінансова криза 2008 року сприяли зміцненню фінансової та банківської систем США. Ці події сформували покоління висококваліфікованих фінансових аналітиків, чиї рекомендації враховуються урядом при розробці спеціальних правових режимів у банківській сфері. Антикризове законодавство США спрямоване на захист вкладів громадян і забезпечення суворого нагляду за банківськими установами з боку Федеральної резервної системи. Особлива увага приділяється вирішенню проблем неплатоспроможних банків та боротьбі з фінансовими зловживаннями.

Індія обрала шлях розширення наглядової функції Резервного банку та обмеження можливостей іноземних банків інвестувати кошти індійських вкладників за межами країни. Це сприяє зміцненню фінансової стабільності та захисту національних інтересів у банківській сфері.

Китай, своєю чергою, проводить політику єдиного підходу до фінансової дисципліни та регулювання діяльності комерційних банків. Основні пріоритети включають мінімізацію проблемних кредитів та забезпечення захисту банківських установ під час здійснення заходів щодо повернення проблемної заборгованості.

Країни Латинської Америки вирізняються своїми особливостями у зв'язку з тим, що стикаються з нетрадиційними загрозами, які

вимагають застосування специфічних заходів та впровадження нестандартних екстраординарних правових режимів. Водночас, акцент на урядове планування та контроль за програмами в банківській сфері, як у випадку Бразилії, або комплексне управління ризиками, включаючи репутаційні ризики, можуть бути ефективними у будь-яких екстраординарних правових режимах.

Згадані приклади вказують на те, що кожна країна має свої конкретні нормативні акти, які регулюють банківську діяльність і встановлюють специфічні вимоги для забезпечення стабільності та ефективності фінансової системи засобами спеціальних правових режимів банківської діяльності. Цей досвід є актуальним для нашої держави. Звичайно, не можна бездумно використовувати іноземну практику, потрібно враховувати національний антураж та безліч чинників, – від ментальних та історичних і до геополітичних у конкретний момент.

Таким чином, міжнародне право може відігравати важливу роль у регулюванні умов для відкриття ринків та залучення іноземних інвестицій у банківський сектор України. Це охоплює правила реєстрації та функціонування іноземних банків, а також механізми захисту прав іноземних інвесторів. До того ж, міжнародне право має значний вплив на встановлення стандартів і процедур для боротьби з міжнародними фінансовими злочинами, такими як відмивання грошей та фінансування тероризму. Відповідно до цих норм Україна співпрацює з іншими країнами для ефективної реалізації подібних ініціатив.

Література

1. Савчук С. С. Міжнародно-правові стандарти банківської діяльності : монографія. Київ–Одеса : Фенікс, 2019. 258 с.

2. Кочетков В. М., Кугуєнко Ж. С. Аналіз розвитку міжнародних банків в Центральній та Східній Європі. *Ефективна економіка*. 2014. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2934 (дата звернення: 29.08.2024).

3. Hurnyak I., Kozak O. Some aspects of reforming of the banking sector in Central and Eastern Europe. *Visnyk of the Lviv University. Series International Relations*. 2018. № 44. URL: https://doi.org/10.30970/vir.2018.44.0.9403 (date of access: 12.09.2024).

4. Король М. М., Носа А. М. Аналіз діяльності транснаціональних банків в умовах глобалізації та транснаціоналізації світової економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 21. С. 100–104. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/21_1_2018ua/24.pdf (дата звернення: 29.08.2024).

5. Буряченко А. Є., Тихий О. Г. Міжнародний банкінг в Україні: детермінація, генеза та європейський вектор. *Міжнародна економічна політика*. 2023. № 2. С. 78–96. DOI: 10.33111/iep.2023.39.04 (дата звернення: 29.08.2024).

6. Capital Requirements - CRD IV/CRR – Frequently Asked Questions. 2013. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_13_690 (date of access: 12.09.2024).

7. Bank recovery and resolution. URL: https://finance.ec.europa.eu/banking/banking-regulation/bank-recovery-and-resolution_en (date of access: 12.09.2024).

8. Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act. 2010. URL: https://www.congress.gov/111/plaws/publ203/PLAW-111publ203.pdf (date of access: 29.08.2024).

9. Berman N. What is the Dodd-Frank Act? *Council on Foreign Relations*. 2023. URL: https://www.cfr.org/backgrounder/what-dodd-frank-act (date of access: 29.08.2024).

10. Troubled Asset Relief Program (TARP). URL: https://home.treasury.gov/data/troubled-asset-relief-program (date of access: 29.08.2024).

11. History of the FDIC. URL: https://www.fdic.gov/about/ (date of access: 29.08.2024).

12. The Banking Regulation Act. 1949. URL: https://www.indiacode.nic.in/bitstream/123456789/1885/1/A194910.pdf (date of access: 29.08.2024).

13. What is Banking Regulation Act, 1949?. URL: https://unacademy.com/content/bank-exam/study-material/general-awareness/what-is-banking-regulation-act-1949/ (date of access: 29.08.2024).

14. Law of the People's Republic of China on Commercial Banks. 1995. URL: http://

www.npc.gov.cn/zgrdw/englishnpc/Law/2007-12/12/content_1383716.htm (date of access: 29.08.2024).

15. About PBC. *The People's Bank of China*. 2024. URL: http://www.pbc.gov.cn/english/130712/index.html (date of access: 29.08.2024).

16. Зовнішня політика країн Латинської Америки : навчальний посібник / за ред. Н. В. Гаврилової, М. В. Булика, О. Л. Гільченка, Ю. В. Константинової. Маріуполь : МДУ, 2020. 397 с.

17. The Fiscal Responsibility Law. URL: https://portal.tcu.gov.br/english/inside-tcu/the-fiscal-responsibility-law/ (date of access: 29.08.2024).

18. Integrated Risk Management. *Banco Central do Brasil*. URL: https://www.bcb.gov.br/en/about/integratedrisk (date of access: 29.08.2024).

19. Марченко І. С., Шаповал В. С. Напрями подолання структурної економічної кризи в країнах нафт-експортерів в умовах нестабільності світових цін на нафту (на прикладі Боліварської Республіки Венесуела). *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна*. 2019. № 9. С. 57–66. DOI: 10.26565/2310B9513B2019B9B07.

20. Приходько В. П. Базельські принципи банківського нагляду як концептуальний фактор правового регулювання банківської діяльності в Україні. *Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика: збірник тез доповідей І Міжнародної науково-практичної конференції* (25–26 травня 2006 р.). Суми, 2006. С. 84–86.

Nazar Zlepko, *Postgraduate Department of Economic Law,*
Yaroslav Mudryi National Law University,
Kharkiv, Ukraine, nazarzlepko1@gmail.com,
https://orcid.org/0009-0007-2160-7724

FOREIGN EXPERIENCE OF THE BANKING SYSTEM FUNCTIONING IN THE CONDITIONS OF EXTRAORDINARY LEGAL REGIMES AND WAYS OF ITS IMPLEMENTATION IN UKRAINE

The article provides a comprehensive analysis of the foreign experience of functioning of banking systems under extraordinary legal regimes. The author examines such challenges as economic crises, pandemics, military conflicts, natural disasters, and other force majeure circumstances that negatively affect the stability of financial institutions and the banking sector as a whole. The subject of the study is an assessment of the legal and economic mechanisms that contribute to the viability of banking systems in times of crisis and ensure their rapid recovery after such events. The purpose of the study is to identify the main patterns and features of the functioning of banks in these conditions, with a special emphasis on the possibility of adapting foreign experience to the realities of the Ukrainian economy. To achieve the research objective, the author used a comparative method of analysis, as well as a systematic approach, which allowed to take into account different legal regimes in place in international banking regulation during emergencies. The scientific novelty of the work is that it offers practical recommendations for adapting the best international practices of legal regulation to the Ukrainian legal system to improve the efficiency of the national banking system during extreme situations. The main results of the study show that the implementation of international legal standards, such as European Union directives and recommendations of international financial organizations, will help to strengthen the financial sector of Ukraine in times of crisis. The practical significance of the article lies in the possibility of using the conclusions to develop new legislative initiatives aimed at increasing the resilience of the Ukrainian banking system to extreme legal and economic challenges. The conclusions confirm that to ensure the proper operation of financial institutions in times of crisis, it is especially important to use international experience covering both legal and economic aspects. This will strengthen the financial system of Ukraine, protect the interests of depositors and ensure the efficient operation of banks even in the most difficult conditions.

Keywords: extraordinary legal regime, economic and legal means of regulating banking activities, special legal regimes of economic activity, extraordinary periods of economic life.